

Pengene flommer fra Øst-Timors «norske» oljefond.

Øst-Timors økonomi vokser ifølge offisielle tall meget raskt. Men kritikere mener mye av veksten skyldes regjeringens store uttak fra landets oljefond, som er laget etter norsk mal. Pengebruken er blitt så stor at fondets langsiktige bæreevne er i fare. I verste fall kan landet stå på bar bakke om bare et par tiår.

ANALYSE
SVEN GUNNAR SIMONSEN
Dr.philos, frilansskribent

Dili, Øst-Timor. Ved parlamentsvalget i 2007 vant en koalisjon ledet av den tidligere geriljalederen og presidenten Xanana Gusmão makten fra regjerende Fretilin. Allerede før valget hadde Gusmãos parti CNRT varslet at de ville øke bruken av oljepenger. De holdt ord: I 2008 mer enn doblet de statsbudsjettet.

De siste tre årene har budsjettet vokst videre i høy hastighet, og grensen for uttak bestemt av fondets «handlingsregel» er sprengt.

Press på regjeringen. Øst-Timor er et lite land med en svært liten økonomi. Økonomien er også verdens mest petroleumsavhengige: 95 prosent av inntektene kommer fra denne sektoren.

Å få fart på økonomien er viktig for å redusere fattigdom og bedre folkehelsen. Det er også viktig for å hindre sosial uro. I 2006 opplevde Øst-Timor sin største krise siden proindonesisk militær la landet i ruiner i 1999. Denne gangen ble 150 000 internt fordrevet. Ved parlamentsvalget i 2007 blusset uroen opp igjen.

Omstridt vekstrate. Øst-Timors økonomi vokste med anslagsvis 7,5 prosent i 2009 og 8 prosent i fjor. Det er blant verdens høyeste vekstrater. Men mange mener tallene skjønner situasjonen. Ifølge Verdensbanken er privat sektor fanget i en ond sirkel av lav kompetanse, produktivitet og konkurransevne. Utenom olje og gass eksporterte Øst-Timor i 2008 for 13 millioner dollar. Importen var 20 ganger større.

Store uttak. Det østtimoresiske oljefondet er bygget opp med norsk hjelp, og ligner mye på det norske. Fondet har fått ros både for transparens og for sine resultater. En forsiktig investeringsstrategi gjorde at fondet seilte trygt gjennom finanskrisen i 2008–2009. I Norge har NORAD vist til Øst-Timor som et eksempel på vellykket «konsentrert» norsk bistand.

Øst-Timors totale petroleumsformue er på minimum 15 milliarder dollar, men kan være tre ganger så stor. Grensen for årlig uttak uten at oljefondet krymper (Estimated Sustainable Income, ESI) er beregnet til 3 prosent av total formue. I 2010 var ESI på 502 millioner dollar, mens regjeringen tok ut 811 millioner dollar – en overskridelse av handlingsregelen på hele 38 prosent.

Økonomien er verdens mest petroleumsavhengige.

..... fakta

Øst-Timor
Hovedstad: Dili.
1,1 mill. innbyggere.
Kvinner føder i gj. snitt 5,7 barn (ned fra 7,8 i 2003). 98 prosent katolikker.
Areal: 14.874 km² (som Buskerud fylke).
Selvstendig stat siden 2002.
Under FN-administrasjon (UNTAET) 1999–2002.
Okkupert av Indonesia 1975–1999.
Portugisisk koloni i 400 år.

Fremtidshåp Olje- og gassressurser gir timoreserne håp om en bedre fremtid. Øst-Timor er et av verdens fattigste land. En svært høy fødselsrate har også gitt en svært ung befolkning. Det er en ressurs som blir til et problem hvis veksten og jobbene uteblir. Foto: SVEN GUNNAR SIMONSEN og SCANPIX

For 2011 har regjeringen gitt seg selv en gave ved å vedta en romsligere beregning av total formue. Det gjør at ESI plutselig er på 734 millioner dollar. Innberegnet en konstitusjonelt tvilsom overføring av ubrukte penger fra 2010 kan regjeringen dermed hevde å ikke overskride ESI i år. Men i virkeligheten er fondets fremtidige avkastning ytterligere redusert.

Korrupsjon og inflasjon. Én innsigelse mot regjeringens pengebruk er at statsapparatet rett og slett ikke har kapasitet til å bruke store summer på fornuftig vis. Mange departementer strever med sin budsjettrealisering. Midtveis i 2010 var fremdeles mindre enn 30 prosent av statsbudsjettet brukt opp. Slikt inviterer til sløsing på tampen av året.

Strømmen av statlige penger gjør også at prisstigningen tiltar. I fjerde kvartal 2010 var konsumprisindeksen hele 8 prosent høyere enn året før. Spesielt raskt stiger produsentprisene i byggebransjen.

En fersk analyse fra Det internasjonale pengefondet (IMF) konkluderer med at en langsommere pengebruk enn det regjeringen legger opp til, ville redusere inflasjonspresset og øke sjansene for at prosjektene som gjennomføres er av høy kvalitet.

De første årene etter selvstendigheten ble korrupsjon av de fleste ikke sett som et stort problem i Øst-Timor. Også dette har endret seg. Den seneste statusrapporten fra FN i Øst-Timor peker på en utbredt folkelig oppfatning av at korrupsjonen tiltar, og at statlige midler sløses vekk. Øst-Timor ligger på 127.-plass blant 178 land på Transparency Internationals korrupsjonsindeks for 2010, med en score på 2,5 (beste score er 10).

I oktober 2010 ble visestatsminister José Luis Guterres og utenriksminister Zacarias da Costa tiltalt for korrupsjon. Det var et gjennombrudd – men fremdeles kjører mange offentlig ansatte rundt i privatbiler de ikke skulle ha råd til. Den tidligere geriljahelten Xanana Gusmão beskyldes selv for å ha latt familie og slekt berike seg, blant annet gjennom store kontrakter med staten.

Kostbar suksess. En av regjeringens store suksesser de siste årene har vært å få alle internt fordrevne til å forlate leirene som oppsto

under krisen i 2006. Regjeringen har også klart å få de såkalte petisjonistene, en gruppe på flere hundre soldater som brøt ut av hæren i 2006, til å overgi seg.

Begge suksessene har kostet dyrt. Internt fordrevne har fått 4500 dollar for tap av hus, og hver av petisjonistene har fått en kompensasjon på 8000 dollar for tap av soldatjobben. Til sammenligning lever fire av ti timoresere under fattigdomsgrensen på 0,88 dollar dagen.

En rapport fra International Crisis Group har siden hevdet at regjeringen med disse utbetalingene bidrar til å skape en kultur hvor folk forventer at det betaler seg å være brysom og stille krav.

Øst-Timors største budsjett-kontrovers startet med at regjeringen planla å bygge et stort kraftverk. Da det sommeren 2009 viste seg at 70 millioner dollar som var satt av til formålet, ikke ville strekke til, hasteoverførte regjeringen i stedet pengene til et nytt fond kalt Folkeavstemningspakken. Derfra ble over 700 kontrakter tildelt lokale entreprenører på mindre enn én måned. Kritikken har siden haglet, for mangel på anbud og transparens, og dårlig kvalitet på arbeidet.

Politisk spenning. Forholdet mellom opposisjonspartiet Fretilin og regjeringen har vært spent helt siden valget i 2007. Fretilin-regjeringen som da mistet makten, var like egenrådig som dagens regjering er det. Men den var langt mer forsiktig med pengene.

I dag beskylder Fretilin regjeringen for å «raide» oljefondet i strid med grunnloven, og for å overkjøre opposisjonen og trekke store deler av statsbudsjettet unna parlamentets oppsyn. At regjeringen også planlegger å ta opp lån i utlandet, gjør Fretilin enda mer rasende.

I Øst-Timor følges økt økonomisk risiko av tiltagende politisk konfrontasjon. Det er noe det sårbare landet ikke trenger mer av.

Fire av ti timoresere lever under fattigdomsgrensen på 0,88 dollar dagen.

